

Sevan Nişanyan: Barbarlar kapımızda

Posted on 18/01/2017

Halim - Dinlerin günümüzde daha çok ekonomik ve kültürel açıdan handikaplı kesimlerde taraftar bulmasının nedeni nedir sizce? Toplumsal adalet talebi mi? Elitlerin yabancılaşmasına tepki mi?

Selim - Cehalet desek? Bilgi ve sorumluluk sahipleri, bilimlerin bugün ulaştığı nokta ile kutsal kitaplardaki mitlerin, bugünün etik problemleri ile o kitaplardaki ahlaki söylem çerçevesinin bağdaşmaz hale geldiğini görüyorlar. Kimi, kitabı kültürel ve mecazi düzlemde yeniden yorumlayıp korumayı deniyor, kimi susuyor, kimi, daha büyük cesaretle, geçmişe mazi demenin vakit, geldiğini savunuyor.

Bilim ister istemez elitisttir. Cahillerin duygularını hesaba katmaz. Hala dünyanın düz olduğunu ya da cinlerle perilerin bir şeyleri açıkladığını düşünenlere omuz silker ve sırtını döner. Bunun bir takım duygusal tepkilere yol açmasında anlaşılacak bir şey yok. Cahilin her zaman öğrenme aşkı ile dolu olduğunu var sayamayız. Elbette bazıları “cehalet benim gururumdur, onurla taşıyacağım” tavrını seçebilir. Kendisini aşağılayan seçkinlere tevazu yerine öfke ile karşılık verebilir. Anlaşılır bir tepkidir. Hatta saygıdeğer diyebiliriz.

Halim - Tam olarak nedir dışlanmış kesimleri cezbeden dinde?

Selim - Bir ucuz bilim vaadi. Gerçek bilim pahalıdır. Yıllarca çalışmak ister, bütçe ister, laboratuvar ister, eleştiriye dayanıklı olmak ister. Oysa din öyle mi? Bunların hiç birine gerek kalmadan, güneşin altındaki her olguya kolay ve kolay anlaşılır, bir açıklama vaat eder. Son derece demokratik bir yaklaşımdır; en cahille en alimi yaklaşık eşit söz hakkı tanır. Dinin koruyucu kanatları altında komşunun karısı Mücella Teyze bile bilimsel fikir beyan edebilir; cüreti varsa hatta yeni bilgi üretebilir.

İki, ecdadın onuru. İnsanlar gerçek dünyada refahtan ve itibardan uzağa düştükçe sanal itibar kaynaklarına yönelirler. O kaynakların başlıcaları kavim, millet ve ecdattır. Gerçek hayatta hot görülen, iteklenen, kendilerini çaresiz hisseden insanlar, sanal kimlikleri sayesinde onur kazanırlar. Sanal kimliğin temel taşı ise çoğu zaman ecdadın tanrılarıdır. O tanrılara dil uzatanlar, kişinin bugünkü garipliğinin sorumlusu olarak görülür ve akıl dışı tepkilere maruz kalırlar.

Mantık örgüsüne dikkat ediniz: “Peygamberime laf ediyor, demek ki Boğaz’a karşı viski içenlerdendir.” Kastedilen şudur. 1. Ben ezilirken birileri hayatın nimetlerinden yararlanıyor. 2. Onurumun son dayanağı ecdadımın tanrılarıdır. 3. Bu adama o tanrıları benden almaya çalışıyor. 4. Demek ki beni reel alemin yoksunluklarına mahkum etmek istiyor.

Güçlü bir akıl yürütmedir, kabul edelim.

Halim - Peki haklı mı?

Selim - Aslanların saldırısına uğrayan ceylan sürüsü ne kadar haklıysa o kadar haklıdır.

Halim - Aslanlar kazanır diyorsunuz.

Selim - Mantıken kazanması lazım. Ama insanlık tarihi sürprizlerle dolu. Kim derdi ki koskoca Roma İmparatorluğu barbarlara teslim olacak.

İnsan toplulukları anlattıkları hikâyelerle var olurlar; onlardan güç alırlar. Günümüzde hangi tarafın hikâyesi daha güçlü, emin olamıyorum. Alt tabakaların öyküsünde çok büyük boşluklar var. Ama akla ve eleştiriye nispeten kapalı olduğu için dayanıklılığını koruyabiliyor. Seçkin kesim belki bir süre fazlaca kendine güvenmiş olmanın rehabetine kapıldı; savaşı ihmal etti. Bir taraf “ya Allah, ya İsa” nidalarıyla kapılara yüklenirken, öbür

taraf “aa ne ilginç, tartışalım” havalalarında. Haklı bir özgüven midir, ölümcül bir aymazlık mı, zaman gösterecek.

Halim - Çözüm öneriniz var mı?

Selim - Akıllı ve bilgiyi temsil edenlerin daha uyanık olması lazım. Bunun bir ölüm kalım savaşı olduğunu akıldan çıkarmamaları lazım.

Halim - Somut olarak?

Selim - En önemlisi refahı artıracak ve tabana yayacak tedbirler. Bu kadar yüksek nüfusla refahı paylaşmak mümkün müdür? Daha doğrusu, dünyayı büsbütün yaşanmaz hale getirmeden mümkün müdür? Bilmiyorum. Belki refahı sağlamak için önce dünya nüfusunu azaltmanın yollarını aramak gerekir.

İki, akıllı paylaşmak. Eğitim altyapısına egemen olan kazanacaktır. Eğitim kurumlarında arkaik dinlerin öğretilmesine son vermek sanırım şart. En azından, her çocuğun bunlara karşı argüman ve bakış açılarıyla sağlam bir şekilde donatılması şart.

Üç, liberal düşüncenin yeniden tanzimi. Özgürlükçü düşünce, 1968’den sonra, marjinal azınlıkların çıkarlarına duyarlıklarına yoğunlaştıkça varlık sebebini ve kitleleri ikna etme kapasitesini kaybetti. Öncelikle üniversite reformu gerekiyor. Üniversite, her kürsüsünden ve her kulesinden aklın zaferini ilan eden bir kurum olmalı. Aksini savunan akımlar üniversiteden dışlanmalı. (Türkiye’den söz etmiyorum tabii, üniversitesi olan toplumlardan söz ediyorum.)

Dört, böl ve yönet politikalarını akıllıca kullanmak. Mitolojik zihniyet akla karşı şerbetlidir, ama kendi içinde parçalanmıştır. Dine karşı dini, mezhebe karşı mezhebi kullanmaktan başka çare olmayabilir şimdilik. Hatta bu anlamda Trump, Le Pen, Almanya’da AFD gibileri liberalizm için bir fırsat olabilir.

Halim - Sosyal medya çağında olduğumuzu unutuyorsunuz. Önerileriniz sanki eski bir çağın düşünce sistematığının eseri. Düşünce üreten bir merkez var ve toplumsal network'u nasıl yöneteceğini tartışıyoruz. Oysa o merkezin artık şansı kalmadı. Network kazandı ve daha fazlasını kazanmaya devam edecek.

Neye benzedi bu biliyor musunuz? Matbaanın icadından sonra Katolik kilisesinin düştüğü duruma. Siz diyorsunuz ki kilise - ya da onun bugünkü eş değeri her ne ise - şöyle yönetsin, şu tedbiri alsın. Oysa iletişim hacmi aniden bin katına çıktığında artık yönetemezdi, yönetemedi. Bugün de öyle bir devrim yaşadık. Sonuçları daha az çarpıcı olmayacaktır.

Selim - Eyvah.

Halim - İletişim alanındaki devasa boyutlu demokratikleşme sizce dinlerin etkisini artırır mı azaltır mı?

Selim - Ara verelim.

[Kaynak](#)